

جمعیت شناسی سیاسی

www.ketab.ir

دربوش مهاجر

خرداد ۱۳۹۴

سرشناسه : مهاجر، داریوش، ۱۳۳۰ -
 عنوان و نام پدیدآور : جمعیت‌شناسی سیاسی
 مشخصات نشر : تهران: راز نهان، ۱۳۹۴.
 مشخصات ظاهری : ۲۳۸ ص.
 شابک : 978-600-258-602-5
 وضعیت فهرست نویسی : فیبای مختصر
 یادداشت : فهرست‌نویسی کامل این اثر در نشانی: <http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است
 شماره کتابشناسی ملی : ۳۸۵۴۰۸۸

عنوان کتاب: جمعیت‌شناسی سیاسی

پژوهشگر و نویسنده: داریوش مهاجر

ناشر: انتشارات راز نهان

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۴

لیتوگرافی: زلویه نور

چاپ: عطا نوین

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۵۸-۶۰۲-۵

مرکز نشر و پخش: میدان انقلاب اول جمالزاده جنوبی کوچه دانش ور پلاک ۱۲ واحد ۲

۶۶۹۰۱۸۴۱

(حق چاپ برای نویسنده محفوظ است)

سخن‌ناشر

جمعیت‌شناسی سیاسی علمی است نو که عمرش کمتر از سی سال است. این علم حدود سه دهه‌ی پیش در کشورهایی چون ایالات متحده‌ی آمریکا شکل گرفت و به دیگر نقاط جهان منتقل شده به گونه‌ای که یکی از معتبرترین کتابها در این زمینه در کشوری چون فرانسه در سال ۲۰۰۷ منتشر گردید.

در ایران نیز در این زمینه کاری قابل ملاحظه انجام نگرفته و کتابی نوشته نشده است. دکتر داریوش مهاجر نویسنده کتاب سالهاست با این باور که می‌باید به پژوهشهای میان رشته‌ای پرداخت، در این راه گام برداشته و کتابهایی چون: اخلاق اقتصادی ایرانیان، ایرانیان در آفریقا، تحلیلی بر نبرد قادسیه و... را برشته‌ی تحریر درآورده است. وی که تحصیلات دانشگاهیش را در رشته‌های جمعیت‌شناسی و علوم سیاسی گذرانده با نگاه به ضرورت تلفیق این دو کوشیده بدون ورود به جزییات که باعث تطویل کلام و موجب خستگی خوانندگان به ویژه دانشجویان می‌شود، اولین کتاب "جمعیت‌شناسی سیاسی" را در کشورمان برشته تحریر کشد. این کتاب حوزه‌های مختلفی را در بر می‌گیرد و علاوه بر اهل علم و پژوهشگران مورد توجه برنامه‌ریزان و تصمیم‌گیران (سیاستمداران) نیز خواهد بود.

فهرست مندرجات

۶	پیش‌نوشتار
۱۰	بخش نخست: نگاه نظری
۱۸	بخش دوم: تأثیر جمعیت بر اقتصاد
۳۷	بخش سوم: تأثیر اقتصاد بر جمعیت
۴۷	بخش چهارم: تأثیر اقتصاد بر سیاست
۵۷	بخش پنجم: تأثیر جمعیت بر سیاست
۶۴	بخش ششم: جمعیت‌مطهر قدرت
۸۰	بخش هفتم: قدرت
۹۲	عناصر قدرت کشور
۱۰۱	بخش هشتم: نظریه‌ی گذار جمعیت
۱۱۱	شاخص قدرت
۱۱۵	بخش نهم: پیکارهای سیاسی تحت تأثیر جمعیت
۱۲۱	بخش دهم: جمعیت و امنیت
۱۳۷	بخش یازدهم: تأثیر جمعیت بر وحدت و تعارضات فرهنگی
۱۴۳	بخش دوازدهم: جمعیت و جنگ
۱۵۶	بخش سیزدهم: ژئوپلیتیک و جمعیت

بخش چهاردهم: تأثیر جمعیت در روند نوسازی سیاسی	۱۶۳
بخش پانزدهم: جمعیت و بسیج اجتماعی	۱۷۰
بخش شانزدهم: جمعیت و بحران	۱۷۶
بخش هفدهم: انتخابات و تأثیر جمعیت بر قدرت	۱۸۸
بخش هجدهم: جنبشهای اجتماعی و قدرت	۱۹۰
بخش نوزدهم: هیدروپلیتیک و جمعیت	۱۹۹
بخش بیستم: امنیت غذایی و جمعیت	۲۰۶
سخن پایانی	۲۱۳
توضیحات و منابع	۲۱۵

پیش‌نوشتار

جمعیت رکن و ستون اصلی هر جامعه‌ای است. در واقع جمعیت به مثابه‌ی زمینی است که در آن ساختمان بنا می‌گردد. به عبارت واضح اگر زمینی وجود نداشته باشد ساختمانی نیز نمی‌تواند شکل بگیرد.

اما هم اندازه‌ی زمین و هم کیفیت آن در چگونگی (کیفیت) و شکل و اندازه‌ی ساختمان (کمیت) اثر گذار است. به گونه‌ای صریح‌تر باید گفت که جمعیت در همه‌ی جوامع چه در اعصار گذشته، چه در زمان حاضر و چه در ادوار آینده بی‌تردید سنگم بنای جوامع مختلف بوده است و خواهد بود.

در عین حال هم ساختار جمعیت و هم تحولات آن به گونه‌ای آشکار بر تحولات گوناگون جوامع (اعم از سیاسی، اقتصادی و اجتماعی) اثر گذار است. جامعه یک سیستم است و هر تغییری در هر بخشی (زیرسیستمها) رخ دهد، این تغییر بر سایر بخشهای آن سیستم (یعنی جامعه) اثر گذاشته و باعث تغییراتی (ریز و درشت) در جامعه خواهد شد. به عبارت روشنتر اگر دگرگونی در جمعیت رخ دهد، اقتصاد و سیاست و فرهنگ تحت تأثیر قرار می‌گیرد؛ و به عکس اگر دگرگونی‌هایی مثلاً در حوزه‌ی اقتصاد رخ نماید به ویژه اگر برای مدتی طولانی پایدار بماند این دگرگونی بر سیاست و جمعیت و غیره اثر خواهد گذاشت.

اگر تحولات جمعیت در طول تاریخ و به ویژه در دو سده‌ی گذشته پیگیری شود به نیکی آشکار می‌گردد که بسیاری از تغییرات صورت گرفته

در جوامع مختلف به ویژه پس از دوره‌ی صنعتی شدن و تحولات ناشی از آن به شدت وابسته به دگرگونیهای جمعیتی بوده است.

در دو سده‌ی گذشته (سده‌های نوزدهم و بیستم) ما شاهد کاهش مرگ و میر در جوامع مختلف و به طور کلی در سطح جهان بوده‌ایم (به دلیل ارتقای سطح پزشکی، بهبود وضعیت بهداشت به ترتیب ابتدا در جوامع توسعه یافته و سپس در کشورهای در حال توسعه). کاهش مرگ و میر عامل عمده‌ای برای رشد شتابان جمعیت شد (ابتدا در کشورهای پیشرفته و سپس در سایر کشورها) به گونه‌ای که در سده‌ی بیستم به انفجار جمعیت تبدیل گردید و حتی جهان ظرف کمتر از سه دهه جمعیتش دو برابر گردید و به حدود هفت میلیارد نفر رسید. پس از انفجار جمعیت که به دلیل کاهش مرگ و میر و رشد موالید اتفاق افتاد با کاهش باروری در بسیاری از نقاط جهان مواجه بوده‌ایم که به نوعی موجب ثبات هدایت شده جمعیت و در مواردی باعث کاهش جمعیت گردید.

این دگرگونیهای جمعیتی همزمان با رشدهای اقتصادی، توسعه سیاسی و اجتماعی و به ویژه رشد دموکراسی در جوامع مختلف شد. کوتاه آنکه ساختار و به طور مشخصتر تحولات جمعیت و از جمله کاهش مرگ و میر، کاهش باروری و نهایتاً کاهش روند رشد جمعیت با تحولات اقتصادی، سیاسی و اجتماعی جوامع مرتبط گردیده و هریک از دیگری تأثیر پذیرفت. در کلامی تأکید شونده درباره نقش جمعیت بر تحولات اقتصادی، سیاسی و اجتماعی همین بس که گفته شود بدون اطلاعات کامل جمعیت‌شناختی، امکان برنامه ریزی نه تنها برای توسعه که حتی در حوزه‌های دیگر چون

برنامه ریزی در زمینه امنیت، برنامه ریزی در حوزه‌ی دفاع ملی، برنامه ریزی آموزشی، بهداشتی و غیره تقریباً ناممکن است.

هرچند کارشناسان و نظریه پردازان قریب سه دهه است که در حوزه‌ی جمعیت‌شناسی و ارتباط آن با سیاست کار کرده و در واقع جمعیت‌شناسی سیاسی را در مراجع دانشگاهی معرفی کرده‌اند ولی این علم در ایران مورد غفلت قرار گرفته است.

روند جمعیتی کشور در سه دهه‌ی پشت سر کاملاً متفاوت بوده و تأثیرات گوناگون اقتصادی، سیاسی و غیره از خود بروز داده است. چنانکه در دهه‌ی ۱۳۶۵-۱۳۵۵ رشد جمعیت روندی شتابناک یافته و به ۳/۹ درصد رسید. این در حالی است که پس از سال ۱۳۷۵ با برنامه‌های تنظیم خانواده رشد جمعیت کاهش یافته و به حدود ۱/۹ درصد رسید و این روند تداوم یافت. این افزایش و کاهش نرخ رشد جمعیت در کنار مسایلی چون نرخ بالای بیکاری، افزایش تعداد افراد بالای ۶۵ سال، تراکم شهرهای بزرگ، گسترش فقر، تثبیت موقعیت ایران در منطقه خاورمیانه و بسیاری دیگر مفهوم می‌یابد و بدانها باید پرداخته شود.

بژوهشگر در این کتاب بر آن بوده است که با نگاهی میان رشته‌ای، جمعیت را با حوزه‌ی سیاست یکجا بررسی کرده و پس از ملاحظات نظری در این باره به طور مشخص در قالب علم جدیدی که حداقل از سی سال پیش به این سو در کشورهای پیشرفته شکل گرفته و روز به روز بر مطالعات در این باره افزوده شده است، به این ارتباط میان جمعیت و سیاست درباره‌ی جامعه‌ی ایران بپردازد.

ناگفته پیداست که چنین مطالعه‌ای نه تنها کاربر بلکه با مشکلاتی هم مواجه بوده است و علاوه بر رعایت موازین علمی که یک ضرورت است، مجبور به رعایت برخی ملاحظات بوده است که می‌تواند به عنوان مشکل در راه بررسی‌های علمی تعریف شود. با این حال نویسنده گمان دارد که کتاب "جمعیت‌شناسی سیاسی" کتابی است که هم نظر جمعیت‌شناسان و هم نظر اهل سیاست را به خود جلب خواهد کرد و اگر با حسن نیت مورد مطالعه و توجه قرار گیرد می‌تواند علاوه بر نتایج نظری، نتایج و آثار مثبت و مفید عملی داشته باشد از جمله آنکه مورد استفاده دست اندرکاران عرصه‌ی سیاست و برنامه‌ریزان قرار گیرد و خلاصه خدمتی باشد هم به جامعه علمی و دانشگاهی و هم به سیاستمداران، برنامه‌ریزان، مجریان و دست‌اندرکاران اجرای برنامه‌ها و طرح‌ها و در عین حال از اندیشمندان، صاحب‌نظران و اهل فن درخواست دارد از طرح نظرات اصلاحی خود نویسنده را محروم نسازند.

در انتها از همسر که چون همه‌ی عمر از همراهی و پشتیبانی‌اش مرا دریغ نکرده است، سپاسگزاری می‌نمایم، همچنین از خانم الهام فلاحی که زحمت تایپ بخشی از دست‌نوشته‌ها را کشیده‌اند، تشکر می‌نماید.

داریوش مهاجر